

Год. I.

София, 1 декемврий 1923 г.

УСТРЕЖЪ

Органъ на Съюза на Македонскитъ Млад. Културно-Просвѣтни Организации въ България

Урежда РЕДАКЦИОНЕНЪ КОМИТЕТЪ

Редакция и Администрация ул. Ломска 2.

Телефонъ № 197, подцентрала Халитѣ

Годишенъ абонаментъ въ прѣдплата: за България 60 лв. За чужбина 80 лева.

Вроятъ 2 лева.

Подъ терора на сръбскитѣ чети

(Спомени).

Въ битността ми директоръ на Велешкитѣ училища прѣзъ 1907 г. Екзархията ми възложи да ревизирамъ учебното дѣло въ Велешката епархия. Прѣдстоеше ми да посѣтя училищата въ „Клепата“. Така се нарича планинската област, граничеща съ Тиквешко, Прилѣпско и Велешко. „Клепата“ бѣ естествена крѣпостъ и прибѣжище на често подгонванитѣ отъ аскера части отъ съседнитѣ революционни райони. „Клепата“ взе доста жертви и прѣзъ свѣтовната война отъ двѣтѣ воюващи страни, понеже тя доминира надъ главнитѣ пѣтища: Градско—Прилѣпъ и Велесъ—Прилѣпъ.

Бѣше къмъ срѣдата на м. мартъ, когато, придруженъ отъ двама конни стражари, потеглихъ за с. Подлесъ. Стигнахме късно вечерята. Въ селото има жандармерийска кула и мюлязиминъ (подпоручикъ) съ 50 души аскеръ. Подлесъ е центръ на балканскитѣ околни сета, кждѣто обичатъ да се криятъ комититѣ, за туй тамъ има постояненъ и силенъ воененъ постъ. Другия день, слѣдъ като привършихъ работата въ училището, трѣбваше да замина за с. Попадия. Стражаритѣ, обаче, прѣдупрѣдиха ме да поискамъ отъ мюлязими́на и нѣколко души войници, защото навлизаме въ опасенъ край — гнѣздото на български и сръбски чети. На молбата ми мюлязими́на се отзова съ надлежното внимание, като разпореди да ме придружатъ десетъ души войници съ единъ онбашия. Стражаритѣ се успокоиха и весели потеглихме. Слѣдъ единъ часъ пѣтъ стигнахме билото на височината, що служи за водораздѣлъ сѣверно и южно отъ „Клепата.“ Тукъ снѣга още не се стопилъ, а кокичета, минзухари и кукурякъ пѣстро кичеха височината. Спрѣхме за почивка. Прѣдъ насъ се откри чудесна панорама. Стоимъ до поднебесни висини и далечъ по хоризонта виждаме само конусовиднитѣ върхове на Люботрънъ, Бабуна и Радобилскитѣ планини. Долъ, въ подножието на тѣсната котловина, лакатуши змиевидното шосе Велесъ-Прилѣпъ, обитателитѣ на което изглеждатъ, като черни точки. Ставаме. Ето зададе се с. Попадия, разположено въ стратегична мѣстность съ голѣми урви, долове и високи скали, отъ кждѣто французска компания експлоатира хубави яспидни плочи. Наблюдавамъ стражата взе обезпокоително да слѣди. Онбашията изкара бинокла. Забѣлѣзалъ раздвижване на хора по разни посоки и дава нареждане за прѣдохранителни мѣрки. Оказа се, че дѣйствително въ селото квартирувала районната чета на Велко войвода. Селскитѣ пазачи забѣлѣзали, че къмъ селото се движи аскеръ и съобщили на Велко да се запази. Съ просто око наблюдавахъ когато Велко съ другаритѣ си се закри въ търлата на ближния долъ. Стигнахме въ селото благополучно. Разбра се, че не сме дошли съ лоши намѣрения — „комити да гонимъ“. Велко бѣ извиканъ и спокойно си бесѣдвахме по организационни работи въ квартирата му. Разбира се, че за аскера и стражата се приготви хубава баница, чиста джиброва ракия и старъ пелинашъ, мѣстно произведение.

Бѣхъ привършилъ училищната работа и се прибрахъ на обѣдъ у първенеца Григоръ Нешевъ, отъ гр. Прилѣпъ. Експлоатацията на „Мината“ го извиква въ селото, дѣто съумѣлъ да спечели хубави парици, отваря колонияленъ магазинъ и се задомва за богата селска мома. Магазина му има всичко, що е потрѣбно за едно село и съ достоинство може да конкурира на много градски първостепенни магазини. На обѣдъ присѣдствуваше и сел-

ския свещеникъ. Не бѣхме свършили още обѣда, когато съпругата на Григоръ ни поднесе едно затворено писмо, което току що ѝ било прѣдадено отъ двѣ жени Владилочанки. Ето що гласеше писмото:

Щ А Б Ъ

на сръбскитѣ войводи

Гората

16 Мартъ 1907 год.

До селянитѣ и

попа въ с. Попадия

Чуйте селяни. Изпратили сме ви двѣ писма, съ които ви подканяхме да ни отворите пѣтъ за вашето село. Отговоръ не сме получили. Недѣйте слуша българския войвода Велко. Той е кокошкаръ — само кокошки знае да яде и въ дупки да се крие. Ако е юнакъ, нека излѣзе на срѣща ни. Това е трето писмо. Канимъ ви тази вечеръ да пратите вѣрни хора да ни посрѣщнатъ, инакъ на прахъ и пепель ще направимъ васъ и селото ви.

Сръбски войводи: { Глигоръ
Василь Тръбичъ
Долгачъ
Бабунски

Писмото бѣ съ сръбски текстъ.

Гръмнати останаха сътрапезницитѣ ми, но не се убояха. Терора упражняванъ отъ групирани сръбски чети, калеше ги въ бойността. Чрѣзъ грозенъ тероръ сръбскитѣ чети, подпомагани и отъ турската власть, успѣха да завладѣятъ „Азотъ“ и пробиха си пѣтъ въ околнитѣ села: Изворъ, Степанци, Владилочанци и Никодинъ.

Попадийци очакваха нападение на тѣхното село и вземени бѣха мѣрки за отбрана. За сжщата цѣль и Велко съ четата си квартируваше тукъ. Явихме се при Велко на бесѣда по тоя въпросъ. Рѣши се по-скоро да напусна азъ селото съ моята охрана, за да могатъ свободно да се разквартироватъ четницитѣ и въоръженитѣ селски момчета и да чакатъ атаката на съединенитѣ сръбски чети. Така редъ нощи сж прѣкарали будни и на стража здравитѣ като гранитъ българи; така тѣ бранѣха родната стрѣха редъ години терзани и измжчвани, но не се поддадоха на сръбскитѣ изкушения. Селото Попадия издържа до край побѣдитѣ. Сръбскитѣ чети несмѣха да нападнатъ туй българско село, храбро защищавано отъ малката чета на Велко войвода, който, сжщото лѣто, геройски загина въ неравенъ бой съ турски силни потери въ с. Скачинци.

Уви! орисано било вражески сръбски кракъ да тѣлчи днесъ тоя милъ роденъ край.

Безъ да губя много врѣме напуснахъ селото и потеглихъ за с. Крайници. Стражаритѣ, обаче, настояваха да не ходимъ въ туй „комитско“ село. И съ право. Тамъ заварихъ Кичевския войвода *Иованъ Алябака*, родомъ отъ Велесъ, на пѣтъ за България, придруженъ отъ четирма четници. Юнакъ бѣ Алябака. Страхъ всеваше името му въ сръбския четнишки лагеръ. Той бѣ страшилище за тѣхъ. Командированъ бѣ въ Кичевско да поразгони сръбскитѣ чети, които заплашваха тоя край. Прогонени сръбскитѣ чети отъ Кичево, настанаха се въ „Азотъ“ — бившия Алябяковъ районъ. Слѣдъ кратка бесѣда съ Алябака, напуснахъ с. Крайници и потеглихме за на най-голѣмото българско село Войница. И тукъ ми показаха сжщо такъво заплашително писмо изпратено отъ сръбскитѣ чети.

Щабѣтъ на сръбскитѣ чети замислюваше широкъ планъ. Да обяватъ, чрѣзъ тероръ, за сърбомански всички села по шосето Велесъ—Прилѣпъ и по такъвъ начинъ да затворятъ главния организационенъ каналъ, що свързваше Вардаръ съ западна Македония. А съ това нанасяше се

ударъ и на обикновеннитѣ пѣтнишки и търговски сношения между Прилѣпъ и Велесъ. Подкрѣпвани и насърдчавани отъ турската властъ, може би, щѣха да иматъ извѣстенъ успѣхъ срѣбскитѣ чети, ако не туреше край на революционнитѣ борби, наскоро обявения турки „Хуриетъ“.

Георги Трайчевъ.
